

Nr 233.

Av herr **Björck, Wilhelm**, om ändrad ordning för de privata och vissa kommunala läroanstalters understödjande med statsmedel.

När 1874 års riksdag medgav, att understöd av statsmedel finge utgå till enskilda flickskolor, skedde detta under fastslående av den grundsatsen, att varje skola skulle kunna erhålla anslag till visst maximibelopp, av riksdagen då bestämt till 3,000 kronor. För understöd uppställdes emellertid vissa villkor, bland andra avseende terminsavgifternas storlek samt bidragsplikt från vederbörande kommun. Det för ändamålet disponibla anslagsbeloppet höjdes sedermera vid olika tillfällen, liksom också understödsvillkoren modifierades. Enligt beslut av 1896 års riksdag höjdes anslaget till 200,000 kronor, ehuru maximibidraget fortfarande skulle utgöra 3,000 kronor för varje skola. Samtidigt fastslogs, att vederbörande kommun eller enskilda skulle bidra med ett belopp motsvarande minst statens bidrag. Av särskilt intresse är jämväl, att från riksdagens sida uttalades, att statsbidragets storlek borde bli i någon mån beroende av läroanstaltens lärjungeantal och utgå med högst 30 kronor för varje lärjunge i klasser över de förberedande. På grund av beslut av 1902 års riksdag ökades maximiunderstödet till 4,500 kronor för varje skola och 45 kronor för lärjunge. Tillika uppställdes ytterligare villkor beträffande bland andra lärarinnornas tjänstgörings-skyldighet.

Vid den senaste generella regleringen av privatläroverkens anslagsförhållanden, genomförd på grund av beslut av 1909 års riksdag, fastställdes statsbidraget till visst högsta belopp för varje skola, beräknat efter lägsta grundlön för erforderligt antal lärarinnor, till 5,400 kronor, respektive 6,200 kronor, allteftersom skolan hade fyra eller fem klasser över den egentliga folkskolans stadium. Därjämte skulle utgå vissa lönetillägg till lärarinnor. Sedermera hava emellertid genom beviljande av avsevärda belopp till tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg anslagsförhållandena i hög grad komplicerats, och samtidigt har grundanslaget kommit att utgöra endast en relativt mindre betydande del av det skolorna tillkommande statsunderstödet. Principiellt enahanda är förhållandet beträffande de övriga grupperna av privatläroverk, enskilda mellanskolor samt högre goss- och samskolor.

Belysande är i sistnämnda avseende, att för budgetåret 1932/1933 förslagsanslaget till tillfällig löneförbättring åt lärare vid privatläroverk ensamt utgör i det närmaste dubbla summan av reservationsanslaget till privatläroverken och förslagsanslaget till lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter. Därutöver komma dyrtidstillägg till icke närmare bestämbar belopp.

Under dessa omständigheter lär ingen vilja eller kunna bestrida, att både överblicken över och kontrollen av statsmedlens användning till ifrågavarande ändamål är allt annat än tillfredsställande. Riksdagen och Kungl. Maj:t hava visserligen lämnat i åtskilliga hänseenden mycket detaljerade föreskrifter i kontrollsyfte. För skolorna erbjuder det betydande svårigheter att i alla delar efterkomma dessa, liksom myndigheterna, såväl de pedagogiska som de reviderande, i kontrollen hava fått sig mycket omfattande och tidskrävande arbetsuppgifter pålagda. Otviveltaktigt gäller också, att statsverket årligen nödgas utgiva icke obetydande belopp på grund av omöjligheten att fullständigt kontrollera anslagsdispositionen.

Till belysning av denna sistnämnda synpunkt, vilken i nuvarande depressionstid torde böra tillmätas större vikt än eljest, anser jag mig böra erinra om två fall, vilka genom rena tillfälligheter kommit till min kännedom och sålunda kunna anföras såsom godtyckligt utvalda stickprov. En flickskola, som av riksdagen genom upprepade uttalanden ställts under avveckling, har innevarande läsår upprättat en ny första klass med allenast 3 lärjungar. För dessas undervisning kräves i det närmaste en lärarekraft, som av statsmedel åtnjuter tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg till ett årligt belopp överstigande 2,000 kronor. Såvitt jag kan förstå, rör det sig här *i sak* om ett uppenbart missbruk av rätten till statsunderstöd. Huruvida så är fallet även ur *formell* synpunkt, undandraget sig mitt säkra bedömande med hänsyn till förefintliga bestämmelsers svåröverskådlighet. I det andra fallet torde enligt min mening med visshet kunna sägas, att förfarandet varken sakligt eller formellt låter sig bringas i överensstämmelse med gällande bestämmelser. En numera nedlagd enskild mellanskola, vilken författningsenligt omfattade 4 klasser, har ansett sig oförhindrad att rekvirera och jämväl uppburit tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg icke blott för lärarna i de klasser, av vilka skolan består, *utan också för tre av de 6 förberedande klasser*, motsvarande folkskolestadiet, vilka i strid med grunderna för understödet befunno sig i samorganisation med mellanskolan. Skolan har med andra ord förfarit fullständigt som om den åtnjöt understöd såsom privat flickskola. Jag har övertygat mig om, att detta missförhållande bestått under budgetåret 1929/1930, men har anledning antaga, att samma ordning tillämpats under flera föregående och ett efterföljande budgetår. Efter en approximativ uppskattning torde under det nämnda budgetåret 8,000 à 10,000 kronor hava uppburits i statsunderstöd utan stöd i

gällande författning. Har saken fortgått under en följd av år, rör det sig sålunda om ganska betydande belopp.

Medan man sålunda nödgas konstatera, att nu gällande bestämmelser för privatläroverkens understödjande ur statens synpunkt äro allt annat än tillfredsställande, föreligger berättigad anledning att påtala den njugghet, som visats de av vederbörande kommuner upprätthållna kommunala gymnasierna. Till dessa senare utgår statsbidraget med ett fixerat, förhållandevis lågt belopp utan några tilläggsanslag. Kontrasten blir särskilt iögonenfallande, om bidragen till de kommunala gymnasierna jämföras med de statsunderstöd, som utgå till vissa läroanstalter inom gruppen högre goss- och samskolor.

För var och en, som närmare känner hithörande förhållanden, framstår det under dessa omständigheter som en angelägenhet av stor vikt, att en annan och bättre ordning såväl i det ena som i det andra avseendet snarast kommer till stånd. Beträffande de kommunala gymnasierna har också föredragande departementschefen ställt i utsikt en förnyad omprövning.

I syfte att skapa förutsättningar för en omläggning kräves givetvis en närmare utredning, som klarlägger de allmänna grunder, efter vilka läroanstalterna i fråga fortsättningsvis böra komma i åtnjutande av statsunderstöd. Härvid kunna olika utvägar komma under överbäggande. Uppenbarligen låter det tänka sig, att med tillämpning av de grundsatser, som voro bestämmande vid 1909 års reglering, bidragen för klass omräknas enligt gällande lönesatser för lärarepersonalen. Då såmedelst löneförbättring och dyrtidstillägg skulle bortfalla, skulle kraven på reda och enkelhet i viss mån tillgodoses samt kontrollen underlättas. Men fråga är, om icke tungt vägande skäl föreligga att i princip söka anknytning till det ovan antydda system, som dessförinnan tillämpades och sålunda fastställa *bidragsbeloppet i relation till skolans lärjungeantal*. Denna grundsats har i vårt land under en lång följd av år ägt tillämpning beträffande en annan gren av undervisningsväsendet, döfstumskolorna. Och i åtminstone ett av våra grannländer torde samma ordning i huvudsak gälla i fråga om privatskolornas understödjande.

Fastställandet av ett lämpligt anslagsbelopp skulle därvid kunna ske på grundvalen av en undersökning rörande statens kostnader för undervisningen å motsvarande stadier av de allmänna läroverken. Givetvis bör understödet bestämmas under hänsynstagande till att dels vederbörande kommun, dels läroanstalten själv skall bära var sin andel av kostnaden i fortsättningen såsom hittills. Fördelen av här antydda ordning ligger däri, att kontrollföreskrifterna synas kunna begränsas till att i huvudsak avse de allmänna förutsättningarna beträffande läroanstaltens verksamhet, lärarnas kompetens, anställnings- och avlöningsvillkor samt maximiantalet lärjungar i klassavdelning. Till denna fördel kommer en ur administrativ synpunkt mycket betydelsefull vinst, nämligen att vid en dylik form för understödets beräkning rekvisitionsförfarandet kan väsentligen förenklas och såmedelst

åtskillig arbetsbesparing uppnås för de utanordnande myndigheterna, statskontoret och länsstyrelserna.

Och vad angår de kommunala gymnasierna, synes det uppenbart, att liknande grunder böra kunna tillämpas jämväl vid dessas understödjande. Därvid torde det få anses både rättvist och billigt, att bidraget utgår enligt gynnsammare grunder än som kunna varda fastställda för de helt privata läroanstalterna.

Den omständigheten, att i fråga om lärarepersonalen vid statens läroanstalter en allmän lönereglering är under förberedande, bör icke få utgöra hinder för att privatläroverkens anslagsförhållanden redan nu underkastas en närmare översyn. En utredning i här angivet syfte kan nämligen med lätthet anpassas efter en förändrad kostnadsnivå vid statsläroverken. Huvudsaken är att grunderna bliva närmare prövade och utformade. De siffror, som finnas böra uttrycka relationen mellan olika läroanstalter, kunna där efter utan svårighet omräknas med hänsyn till inträdda förändringar i de allmänna förutsättningarna.

På grund av det anförda får jag hemställa,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta en allsidig utredning rörande frågan om de privata och vissa kommunala läroanstalters understödjande med statsmedel i syfte att åvägbringa en enkel, rättvis och ur kontrollsynpunkt mera tillfredsställande ordning än den nu härutinnan gällande.

Stockholm den 22 januari 1932.

Wilhelm Björck.